

Година XIV — Број 36 — Субота, 6 септембар 1952

МИКИ МАУС

У ЗАЦАРАНОМ ТОТЕЛУ 9 ЈЕДАН НОВ ГОСТ

МИКИ СЕ ПРИМИО ЗАДАТКА ДА ОТКРИЈЕ ТАЈНУ "ДУХА" ЈЕДНОГ ЈУТРА...

МАЛО КАСНИЈЕ

У ИДУЌЕМ БРОЈУ: ДУХ СЕ ПОЈАВЉУЈЕ

Естар Алан Чо

Златни Јеленак

Садржај ранијих наставака: Особењак Вилијам Легран, који се бави скупљањем инсеката на острву Саливен, хвали се једне вечери једном свом пријатељу (писцу ове приче) да је нашао једног необичног златног јеленка. Он му га црта на једној хартији. Пријатељ разгледа хартију крај ватре и не види на њој јеленка, — већ мртвачку главу. Легран, изненађен, узима хартију и закључава је у фиоку свог писаћег стола. — После месец дана Легран, по свом црном слуги Јупитеру, позива свог пријатеља и моли га да пође с њим једним важним послом у бргове. Пријатељ га пита да ли та експедиција има неке везе с јеленком. Иако је Легранов потврдан одговор изазвао код његовог пријатеља извесне сумње у погледу Леграновог здравог разума, он полази са њим и његовим слугом у планине.

Пођох преко воље. У четири часа наше друштво, Легран, Јупитер, његов пас и ја, упутисмо се ка бреговима. Јуп је тврдоглаво настојао на томе да сам носи ашове и косу и ја закључих да стари Црнац то чини не из жеље да олакша својо господару, него бојећи се да да „маса Вилу“ оруће у руке. Он је био мрзовољан и читаве те ноћи није рекао ниједне једине речи само би покатакд промрмљао: „Проклета буба“. Ја сам носио два фењера, који нису били упаљени, а Легран се задовољно ношењем јеленка, кога је привезао за један канап и с времена на време, док је ишао, витлао с њим по ваздуху. Једва сам задржавао сузе гледајући понашање мога пријатеља, за ког сам морао да верујем да је полудео. Мислио сам да је много боље да се правим невешт и да чекам zgodnu прилику кад бих могао да предузимем нешто паметније.

У међувремену, покушавао сам да сазнам од њега зашто смо предузели ову експедицију. Али узалуд. Пошто је успео да ме наговори да пођем с њим, он изгледа није имао воље да ми даје даље објашњења и на сва моја питања одговорио је кратко: „Видећемо!“

Прегазили смо водени рукавац који је делио острво од копна и почесмо да се пењемо уз брдашце, држећи се северозападног правца. Прозлазили смо кроз један пуст предео, у коме није могао да се види ниједан траг човечије стопе. Легран је одлучно корачао напред. Посматрао сам га како тражи пут и само за часак с времена на време оклева, и био сам уверен да зна куд нас води. Тражио је неке знаке које је, вероватно, сам оставио, лутајући прошлех дана овим крајем, и те знаке је увек налазио.

Тако смо ишли добра два часа. Сунце је баш залазило кад смо стигли на једно дивље и пусто место. Пред нама се пружала висораван, испод једног усамљеног неприступачног врха који је био обрастао густом шумом.

Узвишење на које смо се попели било је обрастао шикаром и ми увидесмо да ћемо се веома тешко пробијати даље. Кад Јупитер, по Леграновом наређењу, прокрчи пут ко сом, пред нама се указа једно циноовско дрво које је расло између десетак хростова и својим врхом надмашивало сва остала дрвета. Дивно израсте гране шириле су се на све стране, а богата крошња дизала се изнад нас. То дрво било је нај-

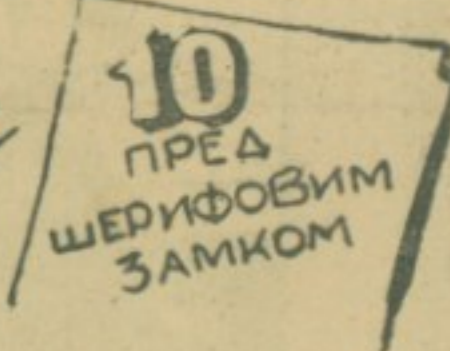
лешје у шуми...
 — Кад стигосмо до дрвета, Легран се окрете Јупитеру и упита га да ли би смео да се успуже до врха. Старац је био изненађен питањем и неколико тренутака ништа није одговарао. Затим се примаче дрвету и поче пажљиво да обилази око њега. После тога прегледа врати се Леграну.
 — Јесте, маса Вил, Јуп може поћи на дрво!
 — Добро, онда се пењи што брже можеш, јер ће ускоро да се смрча! Пењи се прво уз стабло... После ћу ти рећи шта ћеш да радиш... Чекај! Узми овог јеленка са собом!
 — Како? Буба! Ја узме златна буба!... То нећу радити... То не смем радити...
 — Зар тако велики човек као ти, Јупе, да се боји да узме у руке једног безопасног, малог, мртвог јеленка? Ако се бојиш да га држиш у рукама, онда барем држи овај канап о коме он виси... а ако ни то нећеш — онда ћу морати да те распалим овим ашовом по глави.
 — Шта с вама, маса? — упита Јуп, муцајући, сав претрнуо од страха. — Зашто увек тако љутите на старог Црнаца?... Ја само шалим... Зар ја плашим од буба? Дајте тај буба!
 Јупитер прихвати канап о коме је висио јеленак и стаде да се пење уз дрво, трудећи се да буба буде што даље од њега.
 То је дрво припадало врсти... То је јелено од најлепших дрва у америчким шумама. Док је младо, кора му је сасвим глатка, а кад мало остари, кора почиње да пуца а густе гране ницу на све стране. Јупитеру није било много тешко да се пење. И рукама и ногама прилио се уз стабло, а прстима се хватало за неравине на кори; издизао се на мишицама и одупирао се босим ногама. У два маха готово је пао. Није много прошло и он успе да се дохвати највише гране. Сиромас, сигурно је помислио да је дошао крај његовим мукама. Са висине од два наестака метара, он довикну:

— Куд идем сад, маса Вил?
 — Пењи се на најдебљу грану... на ову страну...
 Црнац послуша и настави да се пење. Ускоро га нисмо више видели. Замало, па се зачу његов глас:
 — Још идем, маса?
 — Где си сад?
 — Много далеко... Видим небо кроз врх дрвета, маса!
 — Мани се ти неба, него слушај шта ти говорим! Погледај доле и преброј поред колико си се грана испео? Колико си грана прошао?
 — Један... два... три... четири... ја прошао поред пет грана, маса, са ове стране.
 — Добро! Попни се још за једну грану!
 Мало затим чусмо га опет. Био се попео још за једну грану.
 — Сад пази, Јупе, — повика Легран, приметно узбуђен. — Гледај да се успужеш по тој грани што можеш даље. Ако приметим нешто необично — одмах ми јави!
 Све до тог тренутка ја сам могао да се двоумим да ли је мој јадни пријатељ при чистој свести, али сад сам био сигуран да је пореметио памећу и све сам смисљао како да га одвучем с тога места. До нас је опет допрла Јупитерова вика:
 — Маса, ја много бојим!... Ја бојим идем даље!... Грана много трула...
 — Шта велиш? Грана је трула!? — викао је Легран узбуђеним гласом.
 — Јесте, маса, много трула!... Ја лако погинем!...
 — Господо, шта да радим? — повика Легран, веома узрујан.
 — Шта да радите? Одмах да се вратите кући и да легнете у постељу, ето шта ћете да радите! — говорно сам му, срећан што ми се пружила могућност да каже своје мишљење. — Хајде, Легране, ви сте паметан човек. Знам ја да ћете ме послушати... Смрква се... а, осим тога, шта сте ми обећали?...
 — Јупитере, — викао је Легран, не слушајући ме, — чујеш ли ме?
 — Чујем, маса, чујем добро!

— Слушај, узми нож и засеци грану!... Види да ли је сасвим трула...
 — Трула маса, много трула, — чуо се вапај једног Црнаца, — али опет мене држи ако Јупитер сам...
 — Шта сам? Како сам?!
 — Хоћу кажем без буба. Треба будем без буба... много тешка ова буба... грана се сломи...
 — Јупитере, лаже! — дрекнуо је Легран, очевидно обрадован овим признањем. — Немој главом да се шалиш и да ми испустиш бубу! Пази, Јупе, главу ћу ти разбити!... Чујеш ли ме?
 — Чујем, маса, чујем... Немој толико да вичеш на сиром Црнаца.
 — Сад слушај! Ако будеш јунак да стигнеш до краја гране а да не испустиш јеленка, поклониху ти чим сићеш сребрн долар!
 — Ево, маса, — одговорио је Јупитер — Идем... Ево, ја до краја гране!
 — Шта, јеси ли дошао до краја? — Јесте, маса... Ууууу! Господо боже! Шта ово на грани?
 — Шта си нашао? — викнуо је Легран одушевљено. — Шта је на грани?
 — Мртвачка глава, маса... мртвачка лобања!... Неко закичио лобању на грану. Тице оглодале месо...
 — Велиш лобања? Сјајно! Сад ми реци како је лобања причвршћена за грану? Шта је држи?
 — Одмах... одмах... сад видим... Маса, ово чудна ствар: један велики клинац забоден кроз лобању и држи за грану.
 — Пази сад, Јупе, шта ћу да ти кажем... Чујеш ли ме?
 — Чујем, маса.
 — Одреди лево око на лобањи! Пази добро!
 — Хм! хм! Како лево? Нема више очи на ова лобања.
 — Немој да си будала! Умеш ли да разликујеш своју леву руку од десне?
 — Дабоме, маса. Знам то. Знам! Лева рука цепа дрва.
 — Добро... Ти си левак. Твоје лево око је на оној страни на којој ти је и лева рука... Ваљда ти, сада, није тешко да одредиш лево око на лобањи... Управо да нађеш место где је било то око... Јеси ли нашао?
 Настала је дужа тишина. Најзад Црнац упита:
 — Лево око на лобањи било тамо где лева рука на лобањи? Па нема никаква рука на лобањи... али ништа не смета... Ја нашао лево око... ево лево око... Шта радим сада?
 — Наставиће се —

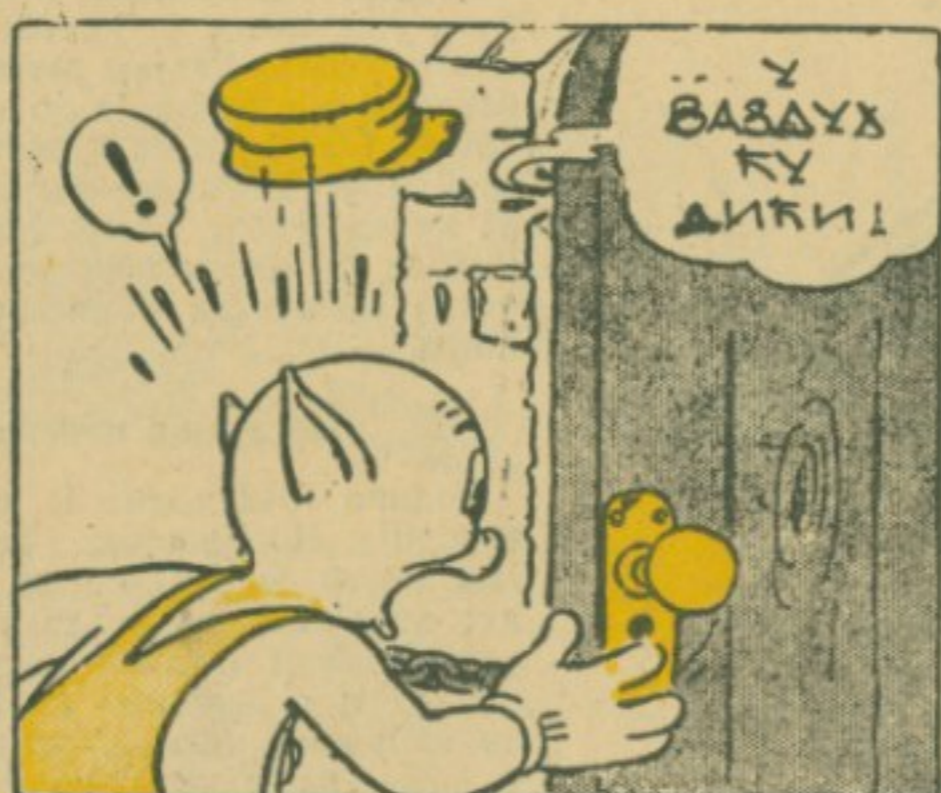
Робин Худ и његова дружина

ИЗ ПРОШЛИХ БРОЈЕВА: Да би ослободили свога друга Црвеног Била, који је затворен у тамници Шерифовог замка, Робин Худ, Так, Мали Џон и Левак замењу каву са стражарима и успевају да их одмазе у бесцијну потеру. Пред Шерифовим замком остала су само два стражара. Так је решио да једнога лукавством намами у клопку.

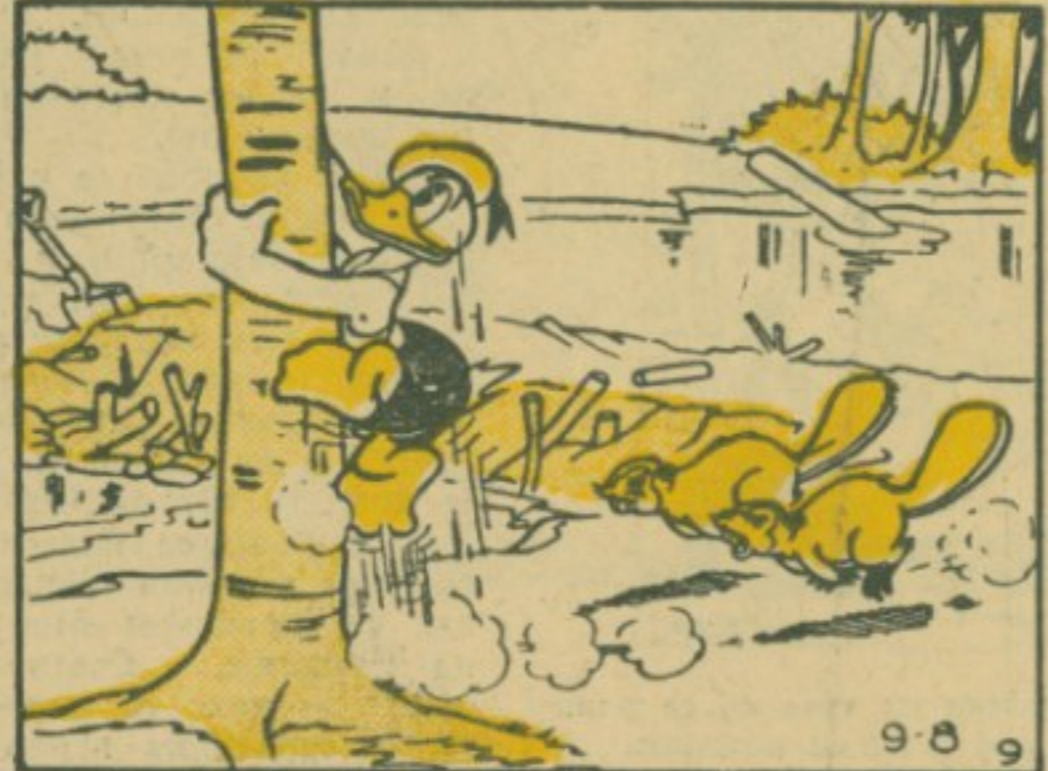
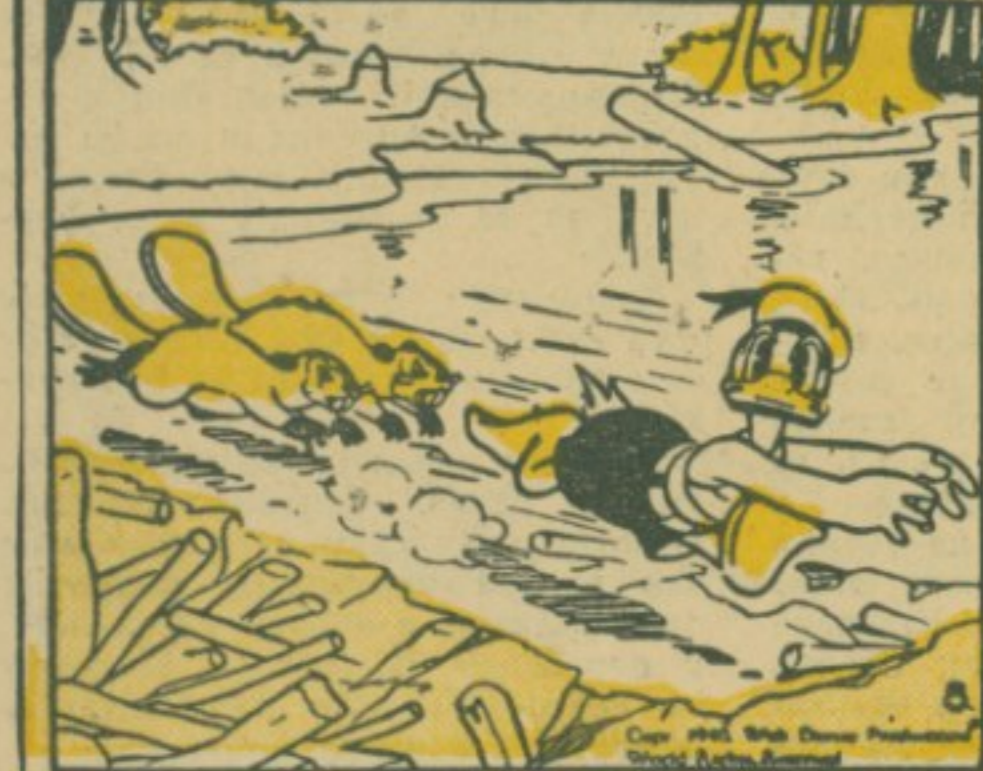
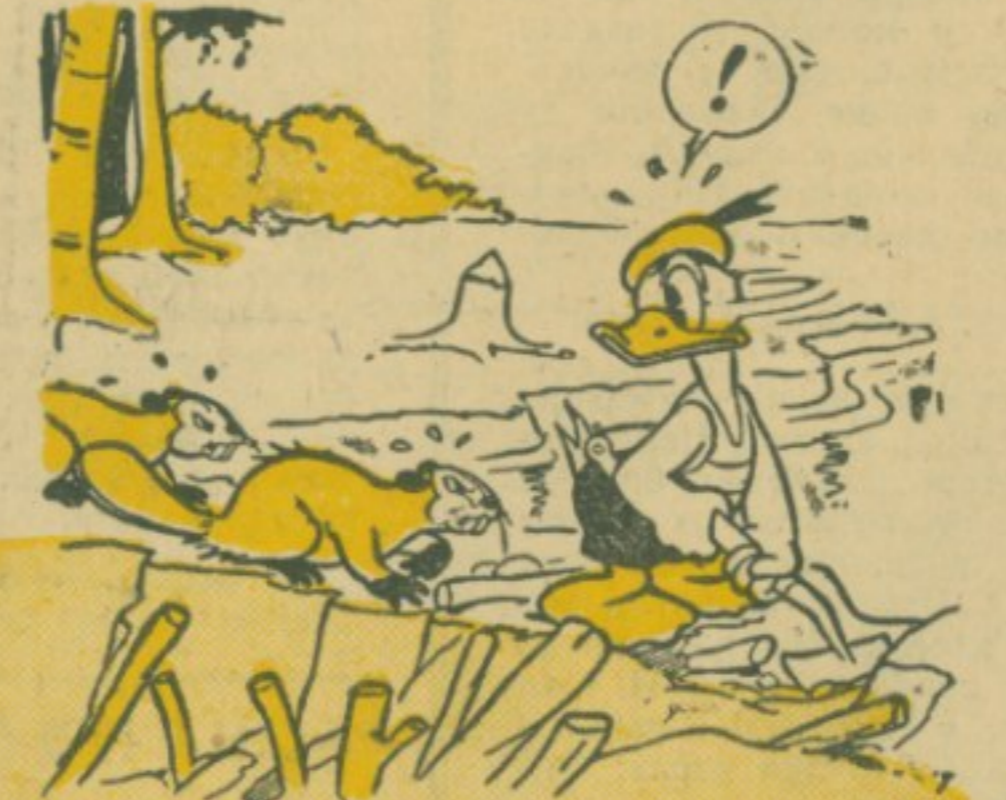
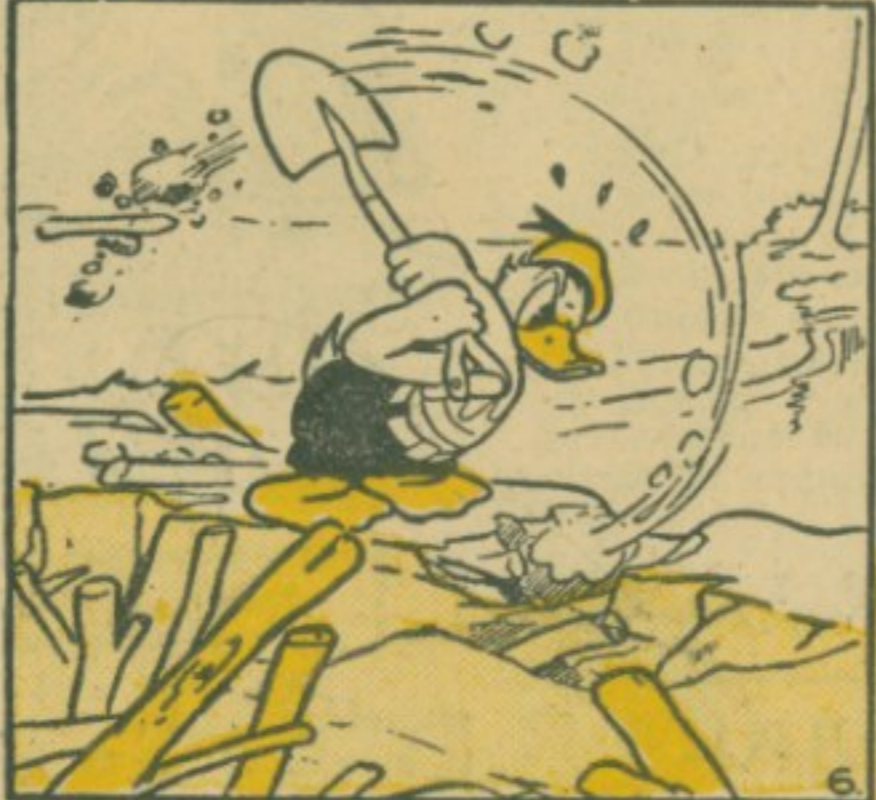
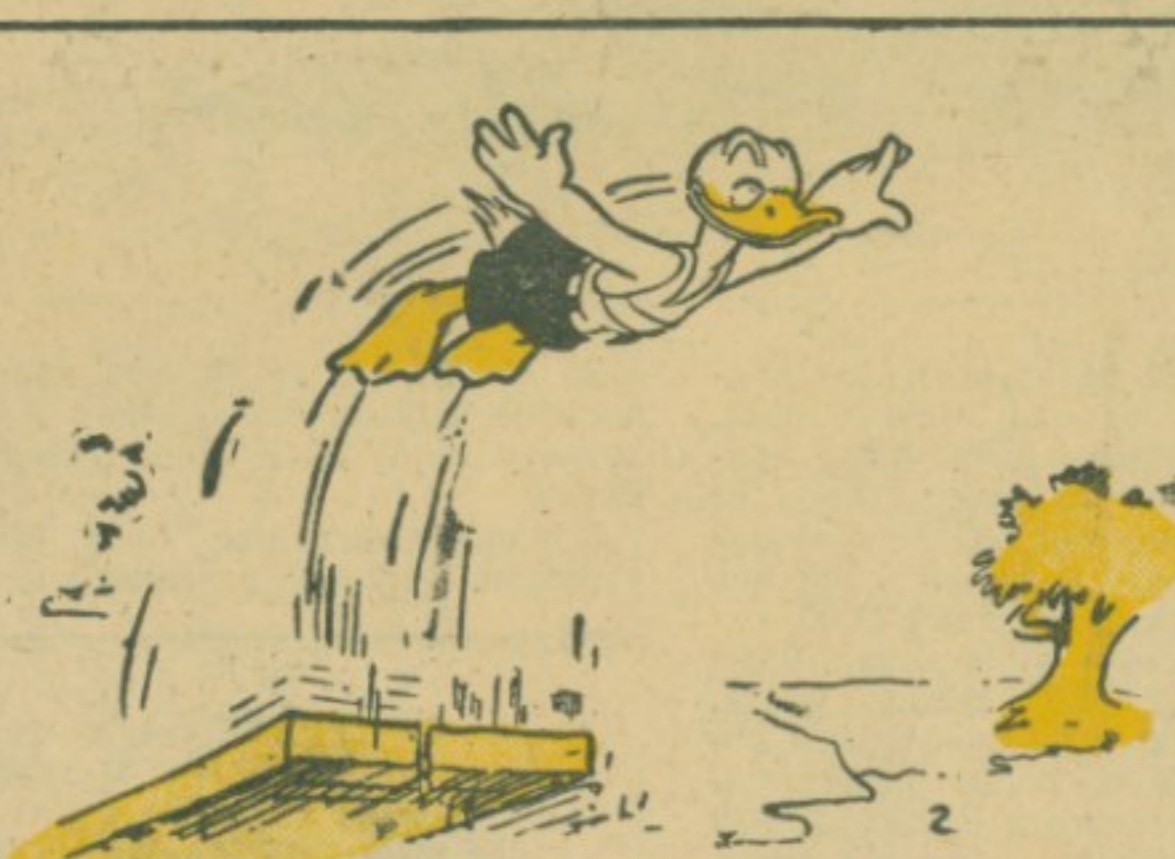

ТРИ ПРАСЕЦА

ОД ВОЛТА ДИЗНИЈА

ДВА ЛОША-УШИЦЕ МИЛОША

ПРВИ ИСТОРИЦАР

ОТКРИЋА И ОСВАЈАЊА НОВОГ СВЕТА

Ломача још није била потпаљена. Крај ње је стајао заробљени индијански поглавица Гатија, који је био осуђен на спаљивање, а до њега шпански калуђер-мисионар. Он је поглавици саветовао да прими хришћанство пре него што ће умрети. Обећавао му је вечно блаженство на „оном свету“.

Поглавница је презриво погледао тог калуђера и његову слаткоречиву причу нагло прекинуо питањем:

— А да ли се у том вашем рају, у тој вашој земљи уживања, о којој говорите налазе и Шпанци?

— Налазе се, али само они који су и на овом свету били добри и правични.

— Најбољи од њих, узвикнуо је несрећни Гатија, не може бити ни добар ни правичан. Ја не желим да идем тамо где ћу срести ма и једног човека из тог проклетог племена.

Казна је, разуме се, била извршена.

То је само један од многих примера из „Историје освајања Индије“, коју је написао Вартоломеј Лас Казас и на њеним страницама изнео све страхоте које су починили шпански насељеници у Новом Свету.

„Судбоносни дар“

Вартоломеј Лас Казас родио се 1474 године у Севиљи. Родитељи су му били пореклом из Француске. Када је Колумбо кренуо на своје друго путовање с њима је пошао и Лас Казасов отац. Вратио се 1497 и довео једног младог роба, Индијанца, кога му је покорио лично Колумбо. Да би обрадовао свог сина, он му га је даровао. Није ни слутио колико ће тај дар бити судбоносан за живот Индијанца и за славу његовог сина као пица, а још више као великог хумористе и неустрашивог борца за равноправност људи.

Вартоломеј се убрзо спријатељио са својим робом и заинтересовао се за његове сапеленике. То га је нагнало да и он крене у Нови Свет и боље упозна те нове људе. Једног дана 1502 године стигао је у Еспању (данашњи Ханти). Није прошло много времена а он је запазио многе страхоте које су починили Шпанци. Био је ужаснут страшним приказима. Од неправде према Индијанцима нису били чисти ни Колумбо ни други велики морепловци, акамоли она снажна војска трговаца, осиротелих племића и свакојаких авантуриста који су, после дозволе шпанске владе од 2 јуна 1497, тамо нагннули. Наиме, тим указом било је дозвољено сваком ко зажели да се насели у Новом Свету. Похлепа за златом навела је авантуриста на

свакојаке злочине. Најмањи отпор Индијанца био је повод за дивљу хајку и погром. Тукли су их и мучили, пекли на тихој ватри. Настало је немилосрдно уништавање и поробљавање црвенокожаца.

Неустрасив и хумани Вартоломеј Лас Казас слао је због тога протесте шпанској влади. Али он се није само на томе задржао. О

су само ударци песнице и бича. Нека опроба начин поступања с Индијанцима који он предлаже, па ће убрзо увидети да нису довољне речи љубави.

Тако су говорили противници Лас Казаса читајући његову расправу. Али он није уступку. Вредно је са својим друговима приону на посао да би доказао о-

злочинима освајача обавештавао је и друге народе Западне Европе. Његова књига: „Кратка прича о рушењу Индије“ објављена је у многим европским земљама.

Заштитник Индијанца

Године 1514 Лас Казас се вратио у Шпанију да би лично испричао шта је све тамо видео. Захваљујући пријатељима и њиховој помоћи Лас Казас је наименован за протектора Индијанца. На основу тога имао је права да врши ислеђења над радом чиновника и бле над придржавањем закона. Осим тога, издејствовао је да Индијанци добијају награду за свој рад.

У Америци је наишао на јак отпор белих завојевача, па се поново морао вратити у Шпанију, где су му потврђена раније дата овлашћења. Године 1520 он се вратио у Америку. Настапио се у Гватемали, где је написао неколико занимљивих дела, а међу њима и расправу „О једином начину превоза у хришћанство“. У том делу он побива тврђење да постоји разлика између људи због боје коже или различите вере. Цензура није дозволила да се штампа та расправа, али није могла да спречи ширење преписа који су ишли од руке до руке.

— Он није паметан. Речи мира погодне су само за савршено друштво, а у нашем друштву погодни

правданост свог схватања.

Северно од Гватемале налазила се провинција Тузулутлан. Ту земљу Шпанци су називали — Земљом Рата, јер сви покушаји да покорне и умире њене становнике о-

стали су без успеха. Лас Казас је изабрао баш тај крај да би доказао тачност свога мишљења. Тузулутлан била је врло неприступачна земља са окомитим стенама, дубоким кланцима и непроходним шумама. Становници су били храбри и ратоборни, а својим боговима приносили су и људске жртве.

— Ако Лас Казас успе да их умири и натера да плаћају умерен данак и да признају шпанског краља за господара, одмах ће прећи сви под непосредну краљеву власт, а нико од њих неће се преводити у робство. Осим тога, ни једно световно лице, сем гувернера, неће смети, под претњом смртне казне, да ступи у ту земљу.

Такав је уговор склопио Лас Казас са гувернером Гватемале.

Радећи самостално и на своју руку Лас Казас је постигао неочекиван успех. Својим методом убеђивања, умирује је то ратоборно племе. Споразум са гувернером потврђен је свечаним указом Карла V. Успех је био велик. Земља Рата морала је остати неприкосновена и отада се почела називати Земљом Мира.

Последња победа

Године 1542 веома је значајна у историји Индијанца. Те године Лас Казас је однео одлучну победу: издејствовао је да се донесу нови закони о америчким земљама. По тим законима ни један Индијанац није могао бити претворен у робу, па макар учествовао и у неком устанку. Али, ти закони нису потпуно спречили ширење робства. Истина, раније апсолутно робство претворено је у феудално, које је почетком 18 века коначно укинато.

Од 1567 године Лас Казас се настанио у Шпанији у граду Вала-

донду, где је дванаест година посветио писању Историје Индије, коју је најзад завршио после тридесет година напорног рада. Иако већ у годинама, он је морао још једном да брани слободу Индијанца. Наиме, шпанском краљу, бездушном Филипу II, доглавници су саветовали да поново успостави робство у Америци, јер ће на тај начин најлакше доћи до новца који му је био потребан за остварење његових освајачких планова. Када је сазнао за те разговоре, Лас Казас је уз помоћ пријатеља хитно интервенисао да би спречио укидање раније донесених закона. Тада је имао 82 године. Успео је и овог пута да одбрани слободу Индијанца. То је била његова последња победа. Имао је 87 година када је довршио своје сјајно дело „Историја Индије“. У тој књизи било је много неповољних мишљења о шпанским освајачима и она је остала преко 300 година у рукопису. Штампана је и издата тек 1875 године. То дело је важан извор грађе за историју географских открића.

Лас Казас је умро 1566 године, у 92 години, у Мадриду, где је дошао да издејствује још неке повластице за Индијанце Гватемале. Тако је и у последњим часовима свога живота мислио на Индијанце и оправдао звање протектора Индијанца. Његова личност претставља једну од најсветлијих фигура у времену великих географских открића. Његов рад, смелост и не-обично велика племенитост могу најбоље да се схвате када се узме у обзир оно сурово доба у коме је живео и радио велики хуманиста и први историчар открића и освајања Новог Света — Вартоломеј Лас Казас.

ПЛОВЕИ ГРАД

На новом америчком преко-океанском броду „Јунајтед Стејтс“, који је пре три месеца први пут прешао Атлантски Океан и освојио „Плаву

астрономским цифрама. Тако се на броду налазе, на пример, 87.000 крветских чаршави и пресвлака за јастуке. Затим постоји и велика браварска радионица са око 10.000 кључева, тако да путници могу заменити изгубљене кључеве својих кофера. И бродска болница располаже најсавременијим уређајима и комфором какав се ретко може наћи и у правим болницама.

траку“, издаје се за време пловидбе свакодневно око 9.000 obroka. Да би се толика храна могла припремати, у оставе брода укрца се пред путовање око 52.000 килограма свежег меса, дивљачи и живине 28.000 килограма, маслаца 2.000, разних сирева 1.000 килограма, 70.000 свежих јаја, 13.000 литара млека, 22.000 килограма шећера, 10.000 килограма брашна, 12.200 разних риба, ракова, острига и јастога, 24.000 килограма разног свежег поврћа, 25.300 килограма кромпира, 28.000 килограма воћа и преко 50.000 килограма разне колонијалне робе.

Кухиње на „Јунајтед Стејтс“ израђене су од алуминијума и челика који не рђа. У њима се налази 15.700 разних судова и справа за готовљење јела, а у оставама и дворанама за ручавање око 59.000 разних чаша, стаклених тањира, чинија и бокала, 72.200 прибора за јело и око 95.000 комада порцеланских предмета.

И остале залихе у „Јунајтед Стејтс“ могу се изразити само

СКРИВАЛИЦА

Пронађите човека од кога су се уплашили мој и мали кенгури

го за ма који други грађевински или технички објект. Ограде на палулама, вешалице за одела по кабинама, вазе, па чак и сами димњаци, израђени су од овог лаког метала. За бојадисање брода и бродских просторија утрошено је толико боје да би се њоме могло обојити више од 15.000 кућа са по једним станом. Број боја и разних тонова износи преко стотину.

„Јунајтед Стејтс“ има три велике библиотеке у којима се налази укупно нешто више од 2.500 изабраних класичних и савремених књижевних дела, не реткујући многобројне часописе, модне журнале и бродске новине које излазе пет пута дневно. То нису, како би се можда помислило, листови извучени на шапирографу, већ праве новине, огромног формата, чије свако издање има 12 до 16 страна.

Поред просторија за развода као што су барови, биоскопска и позоришна дворана, базен за пливање, игралишта за тенис, одбојку и крикет, на броду се налазе и кројачка радионица, перифоница, неколико фризерских радњи и права улица са радњама где путници могу да набаве све што им је потребно, баш као и на копну.

Најстарији СВЕТИОНИК

Још од давних времена, морепловци су осетили потребу за светионицима. Видели су да се без њих не може ни замислити развијеније поморство. И почели су да их граде. Истина, ти светионици не могу да се упореде са данашњим, али су ипак служили људима, упозоравајући их на опасна места и указујући пут према луци.

Али, и природа се у једном случају побринула и дала поморцима сигурно најстарији и, можда, вечити светионик. Он, додуше, нема, као они што их људи праве, електричну централу, оптичке справе и службенике, али зато стално светли и не квари се. Уствари, то је познати вулкан Стромболи.

Стромболи се налази на једном острвцу у групи Липарских Острва, у Тиренском Мору, недалеко од Сицилије. „Светионик Стромболи“ — како га морнари називају — столетима верно служи по-

морцима. Вулкан је висок над морем 925 метара, а његова светлост види се на удаљености од преко 100 километара. Познат је по готово ритмичким експлозијама које се дешавају редовно сваких неколико минута. Лава се у кратеру стално диже до обода. Тада се дигну облаци паре и гасови обасјани ужареном лавом. Има и водоскока лаве високих и до 60 метара. Те експлозије нису опасне и могу да се посматрају и из близине.

Занимљиво је да се у подножју тога светионика налазе села чији су се становници навикли на њуд вулкана.

Ноћу се издалека види величанствена слика. Стотине сјајница трепере у људским насељима, која као ђердан окружавају подножје овог вулкана, а високо изнад њих, у одређеним размацима, дешавају се експлозије које наговештавају поморцима близину копна.

Како су ПОСТАЛА имена?...

... КАМЕЛИЈА

Цвет камелија добио је име по Јозефу Камелу који је ту врсту цвећа донео у Европу 1738 године, и то из Јапана.

... ЈЕВРЕЈИ

Отприлике пре 3.500 година Палестину су освојила номадско-семитска племена, сродна старим Асиријцима и Вавилонцима од којих су добили име Јевреји. Реч Јеврејин значи „човек са друге обале“, у овом случају са друге обале реке Еуфрата.

... ТАРИФА

У близини велике луке Тангера, на северо-западној обали Африке, налази се мало пристаниште Тарифа. Некада је Тарифа, иако мала, била веома живо и прометно пристаниште преко кога се водило велики део трговине са Истоком. Сви бродови који су се заустављали у Тарифи морали су да плаћају извесну таксу, која је по овом граду добила име тарифа.

... КАРТАГИНА

Феничани су поред осталих земаља заузели и полуострво афричког континента које дубоко продире у Средоземно Море. Ту су подигли град Картагину, каснију велику супарницу Рима. На феничанском Картаге значи „Нови град“.

... НОРМАНДИЈА

Становници Норвешке сами себе називали су Норманима, што значи „Северни људи“. Они су били храбри ловци и рибари, пловили су морима и упадали у друге земље, које су пљачкали. Једно време учврстили су се и на обалама канала Ла Манша и дали своје име Нормандија, целом северном делу Француске.

... БОЈКОТ

У Ирској је некад живео један поседник, капетан Џејмс Бојкот. Његово понашање било је такво да су сви људи из његове околине прекинули сваку везу с њим. С Џејмсом Бојкотом нико није хтео да говори нити да ступа у пословне везе. И тако је, најпре у Енглеској, а затим у целом свету, постао израз: бојкот, бојкотовати.

... РТ ДОБРЕ НАДЕ

Морепловац Вартоломеј Дијас прошао је са својим сапутницима поред најдужег краја Африке и сви су једногласно тој тачки дали име Рт Бура (Торментоса). По повратку у Лисабон, у децембру 1487, Дијас је поднео извештај краљу Јовану и рекао му како је назвао тај рт. Краљ му је одговорио: „Не, назовимо га боље рт Добре Наде, пошто сад имамо основа да се надамо да су Португалци нашли давно тражени поморски пут за Индију.“

ПРЕДАЊЕ О ЛАЗАРОПОЉУ И ЛАЗАРОПОЉЦИМА

Записи „Тврдог ораха“

Лазаропоље је никло из дима и пепела. Његови људи су десенијама били печалбари, а реч печалба на македонском језику значи: тешка туга, јад, чемер. Такав је дуго био и живот Лазаропољаца — чемеран, јадан, тужан.

Данас је то зарудно село. Лазаропољци су га опет подигли на зграишту. Таква је и њихова историја, сва у борби и огњу; такви су и њихови јунаци, силни и ватрени; такво им је и предање, јуначно — али и тужно.

Негде у седамнаестом веку, каже предање, Лазаропоље је основао чобанин Лазар са својом породицом. То су били једини преживели сељаци из села Лопушника и Главиног, које су Турци уништили. По том Лазару насеље је и добило име.

У Мијачком племену, коме су припадали и Лазаропољци, био је крајем 18 века и у првој половини 19 века читав низ одлучних и борбених сеоских старешина — хеџаја, који су имали храбрости да се носе с Турцима и да од њихова зулума штите своја села. Међу њима највише се прославио лазаропољски главар Турчин Кокале, кога је македонска народна јуначка песма опевада упоредо с легендарним јунаком Кузмом Капиданом.

У двадесет другој години Турчин се оженио и тада је својски приону да обнови своју кућу и имање. Постао је сточар и његова казивања пуна су догађаја из живота сточара. До 1822 године Турчин је стекао хиљаду оваца, 25 коња и 25.000 гроша. Тада је изабран за главара-хеџају Лазаропоља. Турчин Кокале није постао главар само због тога што је био богат и из угледне породице. Био је омиљен, јер је штитио слабе и прогонио силеџије. Био је увек спреман за мегдан, волео је да носи

лепо одело и да јаше добре коње, па је и својим синовима саветовао: „Слушајте ме синови моји и унуци: не будите горди, али хаљине да носите од срме, оружје од сребра и коње да јашете с лепим седлом. То није гордост. Сиротињу да пазите, а са ситним сточарима да се љубите.“

Турчинов дуги јатаган

Турчин је увек носио дуг јатаган и с њим је посекао многе силеџиске главе. Због тога се тај

јатаган дуго у Лазаропољу употребљавао као „лек“: прелили би га водом и ту воду дали да попије оном који је боловао од „уплаза“ — страха.

Турчин је једном поделио мегдан с Арапином који је био отео неку девојку из охридског краја. Он је победио Арапина, али је и сам био тешко рањен. За Турчинова јунаштва дознао је и сам султан и позвао га у Цариград. Султану Махмуду, који је имао тешких невоља с турским одметницима у Македонији и Албанији свидео се храбри Турчин, јер се овај, бранећи права својих сељака, уствари борио и против султанових одметника. Турчин се код султана дуго задржао у аудијенцији. Причао му је о својим мегданима и на крају затражио је и добио ферман, којим му је султан дао право да штити свој крај и да учествује на скупштини покрајинских бегова у Дебру. Заштитиен ферманом, као лазаропољски главар, Турчин је и надаље бранио Лазаропоље од силеџија и бегова.

Да би одбранио част свога побратима коме је Турчин отео ћерку, Турчин је, иако је тада имао већ 90 година, изазвао силеџију на мегдан. Старац је победио, али ране које је задобио на мегдану нису могле да се зацеле и Турчин Кокале убрзо је умро. После Турчина Лазаропоље више није имало тако храбрих и одалучних главара. Када је султан Абдул-Хамид укинуо устав, Лазаропоље, као и целу Македонију, притисао је тиранија локалних бегова и силеџија. Турчиново име остало је да се помиње и слави у предањима и песмама.

ПТИЦЕ РИБОЛОВЦИ

Рибе се лове на разне начине, али је, можда, један од најзанимљивијих лов помоћу корморана, птица средњих пернатих. Корморани имају мрко перје, а домовина им је Далеки Исток, где се увелико ова птица употребљава за ловљење риба.

На многим рекама Кине, нарочито на југу, упражњава се тај риболов углавном због зараде, а у Јапану, поред тога, и као занимљив спорт.

У Јапану је ова врста риболова нарочито развијена на реци Нагара, на острву Нипону. Текући према мору Нагара протиче и кроз град Гифу, који је средиште ове врсте риболова. Нагара је богата рибом, али у њој има нарочито много риба званих „ају“, које су сличне нашој пастрмки. Месо ове рибе је јако укусно. Риба ају плива површином реке и лови мушице, а ноћу, када нема месечине, она плива готово површином и то знатно олакшава рад риболовцима.

Птица корморан је пливачица и главна храна су јој рибе. Захваљу-

јући тој њеној похлепи за рибом још у давно време дошло се на идеју да се увекба за риболов. Риболов помоћу корморана врши се ноћу од средине маја до средине октобра. Рибар плочи у чамацу, којим управља веслач. На крми чамаца висе једна посуда, која може бити и везана канапом и вуче се по води. У тој посуди гори рижина слама и осветљава површину реке око чамаца. Рибе ају се брзо окупљају у осветљеној површини, јер их то јако привлачи. Неколико метара од чамаца пливају корморани. На врату имају прстенове који су везани канапом чије крајеве држи рибар. Корморан плива лагано и чим угледа рибу муњеви-то зарони и ухвати је. Али му рибар не допушта да је прогута. ОDMA га привуче помоћу канапа и истргне из кљуна напола прогутану рибу, коју баца у чун, а корморану да још раније спреман команд рибе, па лов наставља.

За ову врсту риболова потребна је велика спретност, поготову када рибар држи по десетак, двадесет корморана везаних за канап. Исто тако и веслач мора бити вешт да управља чамац у правцу где има највише рибе и да следи корморане. Поред тога веслач извесним звуцима потстиче на лов корморане да би што више нахватили рибе.

Многе државе су у току последњих деценија изградиле и употребиле у току рата мале подморнице, чија дужина није виша од 5 до 6 метара. Оне су биле тако грађене

ПОМУЧИТЕ СЕ МАЛО

На овој слици нацртано је шеснаест различитих предмета. Цртач је био штедљив и цртао их је једног преко другог. Покушајте да разпознате шта је ту све нацртано! Ако погодите више од дванаест предмета добро сте решили задатак, али могућно је пронаћи и свих шеснаест!

Шетња по морском дну

да се у њих могао да смести један или највише два члана посаде. Код извесних типова ових подморница гуџурац је седео у херметички затвореној куполи, која се налазила на предњем делу или на средини трупа. Друге су имале облик торпела у коме су, у нарочитим седништима на средини трупа у облику ваљка јахали чланови посаде одевени у гуџурка одела.

Данас су те минијатурне подморнице знатно усавршене и не служе у ратне сврхе него за испитивање морског дна и живота у океанским дубинама. Те подморнице саграђене су по угледу на торпела, која су имала посаду, само што су отклоњени сви његови недостаци. У овој подморници гуџурац не јаше на овалном трупу, већ лежи потрбушке на угодном лежишту. Заштитиен је оклопом у облику свода који га заштитије од струјања воде, удара, а највише од хладноће, јер се вода унутрашњости тога оклопа загрева помоћу малог радијатора.

И ова подморница као и друге има пераје уграђене на боковима трупа с преда и позади. Предње

пераје, којима се управља помоћу једне ручице, служе за мењање дубине. У предњем делу налази се и манометар који показује гуџуру тачно дубину на којој се налази подморница. Задње пераје служе само за одржавање равнотеже подморнице. Оне тај посао врше потпуно аутоматски.

Заштитни оклоп испуњен је водом, па је због тога спољни и унутарњи притисак потпуно изједначен. Гуџурац може зауставити подморницу и на морском дну, отворити оклоп, изаћи напоље и пливајући испитати околину, а затим се опет вратити у подморницу и наставити пловидбу. Акумулатори у овој подморници направљени су од смесе сребра и цинка и знатно су јачи од акумулатора који су направљени само од олова. Акциони радиус ове подморнице веома је велики и омогућује гуџуру да испита велика пространства морских дубина и морског дна.

ВЕЛИКЕ ЗАБЛУДАЕ

„... Тај ваш пароброд никад неће моћи да се употреби за нешто паметно и корисно...“ рекао је 1803 године Наполеон конструктору првог пароброда, америчком инжењеру Роберту Фултону, када му је овај поднео планове за изградњу француске ратне и трговачке морнарице. Први пароброд ипак је запловио већ 1807 године.

„... Локомотива испушта отровни дим који загађује ваздух и убија птице и мале животиње. Осим тога, небо постаје тако тамно, да се неће моћи видети сунце од силног дима, а варнице које излећу из димњака могу запалити све куће дуж пруге. Путници су у сталној животној опасности, јер казан локомотиве може сваког тренутка да експлодира и разнесе у парампарчад путнике и лојача. Опстанак пољопривреде био би, увођењем железнице доведен у питање, јер ће понестати коњи, те ће тако нестати и главни потрошачи сена, сламе и зоби. Када пада киша локомотива неће моћи да се креће, јер ће киша кроз димњак

угасити ватру под казаном...“ изјавили су 1821 године у своје вештају чланови краљевске владе комисије за саобраћај у Лондону.

„... Налазимо се у таквој ситуацији, да се у свету производи далеко више житарица него што се може потрошити. Већ сада је понуда велико премашила потрошњу, а даљи развој пољопривреде креће се све више у том правцу...“ изјавио је Бизмарк у Рајхстагу 1879 године приликом дебате о смањивању пољопривредне производње.

„... Ваздушни брод којим би се могло управљати претставља нешто немогућно. Такав брод имао би сувише велику површину. Због тога би кад га машине покрену настало толико трење ваздуха о ту површину, да би отпор онемогућно постизање брзине потребне за савлађивање тог отпора и за покретање таквог ваздушног брода...“ изјавио је 1892 године немачки физичар Педмпоаз у спом извештају о будућности ваздухопловства.

МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНАТ КОЈИ СВІРА СВЕ...

Када бисте неког пианисту упитали да ли поред клавира може истовремено да свира и на ком другом инструменту и да сам изведе неки музички дуо, он би, без сумње, сматрао да збијате шалу или да немате појма о музици. Уствари, сваки ко бар донекле влада техником клавира, моћи ће отсада да свира и на виолини, виолончелу и брачу, иако никад пре тога није повукао гудалом, а умеће да свира и на флаути, труби, на мандолини, гитари, оргуљама итд. — И то све на клавиру.

Група француских конструктора изградиле је апарат који осим контробаса и бубња може да произведе тонове не само свих гудачких и дувачких инструмената, већ и бонцоа, шимбала, звучне тестере, хавајске гитаре и других. Овај универзални музички инструмент састоји се из два дела: мале клавијатуре обима три октаве која се може проширити и на пет, и једног кофера средње величине са

компликованим електричним постројењем за извођење одговарајућих звучних ефеката. Ова клавијатура се монтира на дискантни, десни део, нормалног клавира или пианина, па се онда десном руком свира по њој партитура виолине или ког другог инструмента, а левом руком се на самом клавиру свира бас партија дотичног дуа.

Репродукција солистичког инструмента толико је природна, да се осећа сваки његов трептај и то без икаквог призвука, нарочито код виолине и виолончела. Са неколико једноставних покрета регистра за време трајања паузе или фермате може се прећи на неки други инструмент, на пример, са брача на фагот или са саксофона на шимбал, тако да се могу изводити солистичке тачке више инструмената уз пратњу клавира. Засада је могућно комбиновање клавира само са по једним инструментом, али се и поред тога могу изводити и сложене композиције мењањем регистра.

ШКОЛСКИ ГРАД МЕРИ МКЛЕОД

Одмах остави ту књигу! Књиге нису за оне који не знају да читају". Глас плаве девојчице био је заповеднички и презрив. Мале, црне руке уплашено су спустиле књигу пуну шарених слика, прву књигу, коју је у свом животу видела седмогодишња Црниња Мери Мклеод. Она је брзо притрчала мајци и с њом пожурила да што пре стигне на поље памука на коме су остали чланови породице већ од раног јутра радити. Читаво дана док је вредно плевала Мери се чинило да стадно чује речи: "Ти не знаш да читаш".

Мерин отац и мајка и старија браћа и сестре били су доскоро робови. Мери, петнаесто дете, била је први члан те многобројне породице који је рођен у слободи.

Кад памук буде обран...

Прошло је само неколико дана од тога догађаја када је у насеље дошла млада учитељица, Црниња, која је желела да међу тек ослобођеним Црнцима Југа оснује прву основну школу. Мерин отац није могао да одбије молбу, коју је видео у крупним очима своје девојчице и обећао јој је да ће јој дозволити да пође у школу кад се заврши берба памука. Мери је за време бербе највише од свих радила и стално говорила старијој браћи и сестрама: "Појурите! Зар не знате да ћу кад сав памук буде обран почети да учим да читам?" Свакога дана ишла је Мери седам километара до школе. Често је, из страха да не закасни, стицала пре него што би се учитељица пробудила. Кад је завршила основну школу њен отац обећао јој је да ће је послати у гимназију ако памук те године добро роди. Међутим, једина маза коју су имали утинула је за време орања. Мерина браћа су се без иједне речи упрели у плач и њива је била преорана. Али, новцем од добре бербе требало је купити другу мазгу. Изгледало је да се њени снови о даљем школовању неће никад остварити. Пред сам почетак школске године дошла је учитељица са радосном вешћу. Једна сиромашна крајчица оставила је тестаментом целу своју малу уштећевину за школовање најбољег ученика сеоске школе за црначку децу. Била је изабрана Мери и она је те јесени отишла у гимназију у Конкорд у Северној Каролини. Седам година провела је у Конкорду, учећи и зарађујући новца, а за то време ни једном није долазила кући. Пошто је завршила гимназију уписала се на високу школу у Чикаго. Желела је касније да оде у Африку и да тамо ради међу Црнцима. Међутим, када је завршила студије она је увидела да су школе исто толико, ако не и више, потребне америчким Црнцима.

Са доларом и по основана школа

У почетку Мери Мклеод предавала је у малим градовима Југа. Али, њој тај рад, није изгледао довољан. Хиљаде црначке деце на плантажама и на великим градилиштима нису имале могућност да уче. Због тога је Мери 1904 године напустила свој тек основани дом и мужа, коме је учитељски позив био само извор зараде и који није могао да разуме њену тежњу да се потпуно посвети образовању црначке деце. Са једногодишњим сином она је отишла на градилиште источне обалске железнице у Флориди. Стигла је у Дајтон Бич само са доларом и по. Међутим, недостатак новца није за њу био никаква препрека. У Дајтон Бичу било је много Црнаца из свих јужних држава Америке.

На самој периферији града Мери је изнајмила једну већу зграду која је била тако запуштена да у њој нико више није хтео да станије. Најамнина је износила 11 долара. Она је власнику унапред дала долар и по — све што је имала. Од једне познанице у граду позајмила је два долара и „започела битку“. Месила је целу ноћ и ујутру је одиела на градилиште корну пуну колача које је продавала радницима. Тако је она продавала колаче док није исплатила најамнину. Истовремено је уређивала и чистила своју школу. Закуцала је на многа врата док је успела да добије најосновније ствари: метлу, стару канту, крпе за прање пода, окрњене тањире и посуђе. Школа је убрзо била отворена; отпаци од греда које је нашла на градилишту били су клупе, а један велик стари сандук њена „катедра“.

Иако је данима обилазила све црначке породице објашњавајући

потребу и значај образовања, првих дана у школи је било само пет девојчица. Она им је ту дала стан и храну и бринула се за њихово одело. Било јој је заиста тешко да створи све сама.

Мерина црвена крила

Једна црначка песма почиње овако: „Ја знам зашто птица заворена у кавезу удара крилима још и онда када решетке већ по-

крвене од њене крви“. Мерина крила су заиста већ била црвена од крви, али је она и даље желела да многобројну црначку децу ослободи из кавеза незнања, јер је знала да је то једини пут ка пуној слободи. По подне је на улицама града продавала сладолед, ујутру погачице и колаче. Број добро обучених и нахрањених ученица повећавао се. Ускоро су људи који су у почетку с неповерењем и потсмехом гледали на напоре ове младе црне учитељице, дошли да јој помогну. Радници, међу којима је било и белих, долазили су после рада да поправе нешто на школској згради или да уреде повртњак, а често су од својих малих зарада доносили и прилоге у новцу. Она је све што би зарадила или добила улагала у школу. Њене ученице су ускоро почеле да јој помажу. Хор девојчица учествовао је на многобројним приредбама, а за добивени новац куповаде су се ствари за школу, ко-

ја им је истовремено била и дом. Њиховим радом, прилозима радника и првим већим легатом, место старе школе подигнута је нова четворспратна зграда за 250 ученица. После неколико година у школи је поред Мери радило још неколико професора, и то неки бесплатно, а остали уз малу награду. Школа је ускоро претворена у гимназију. На улазним вратима стајао је натпис: „Ући да учиш“ а на излазу „Изаћи да би служио народу“.

Године 1924 школа је добила

рамп универзитета. На месту мале, трпине зграде коју је Мери Мклеод сама оправљала и чистила, било је тада великих зграда, а школско имање износило је 32 јутра обрађене земље.

Када је председник Рузвелт при влади установио савет за мањине, Мери Мклеод Бетјун постала је начелник тог одељења. Успех њене школе и њен углед учинили су много на стицању расних предрасуда у Америци. На конференцији у Сан Франциску, на којој је била донесена повеља Уједињених нација, Мери Мклеод радила је у комисији за права човека. Када је један познатик запитао да ли је задовољна оним што је у животу постигла, она је одговорила да јој је живот био испуњен, али да њено дело бити завршено тек онда кад у целом свету више не буде ни једног детета коме ће неко с презиром моћи да каже: „Остави ту књигу. Ти не знаш да читаш“.

СЕОБА

Воћа и поврћа

Савременом човеку, који готово никад не размишља одакле се и на који начин дошло до оволико врсти воћа и поврћа, тешко је замислити како је била скромна исхрана наших предака. Уствари, многи пољопривредни производи, који се свакодневно налазе на нашим столовима, скорашњег су датума.

Јеловник првобитних људи

Обично се каже да су првобитни људи били месождери зато што су се, пре појаве пољопривреде, бавили искључиво ловом и дојницом, сточарством. Међутим, много је вероватније да се прачовек, као и мајмуни, или данашњи сасвим примитивни народи, хранили најпре воћем и корењем.

Првобитни, па чак и пећински човек имао је на располагању врло мало биљака које су давале плодове. То су углавном били храст, буква, кестен, оскоруша, јабука, шљива и лешник. Али њихови плодови нису били укусни као данас. Јабука је била горка, дивља трешња и шљива горке и опоре, а и кестен је имао укус веома различит од данашњег питомог кестена. Једино је прастари лешник од вајкада имао исти укус.

У врло давно време човек се хранио и купинама, јагодама, ма-

биље. Поред многобројних драгоцених података откривених приликом ископавања старих насеља око негдашњих језера, нађени су и докази да је наш блиски предак знао за пшеницу, раж, зоб, сочиво, грашак, купус, репу, као и за мак и лан.

Постоје подаци да су припадници египатског племена Фајум, око 6000 година пре наше ере, гајили пшеницу и раж, који су пренесени из долине Еуфрата и Тигра. Они тада још нису знали за метале, па су због тога употребљавали дрвену ралицу, која је уместо металног сечива имала оштре белутке. Са пшеницом је, тада, био донесен и кукољ, чија је једна врста временом преобразена у врло корисно поврће — грашак.

За црпак лук се претпоставља да је у Египат донесен из средње Азије, или из Индије. Њега су Египћани убрзо прогласили за божанство. Поред белог лука, он је био главна храна широких слојева народа. Празник и бели лук толико су давно оплемењени, да се више негде у свету, сем понегде у степима Централне Азије, не могу наћи као дивље биљке.

XVI век заводи нова јела

Смоква и винова лоза постоје у Европи од давнина, али много другог воћа и поврћа дуго је чекало

линама, затим грождем које није имало никакве сличности са садашњим, као и плодovima различитих других лузавица.

У Неолиту, млађем каменом добу, појавило се ново прехранбено

док је стигло у наше баште. Шаргарепа је све до XVI века била безукусни дивљи корен, који је тек у то доба оплемењен. Дивље су још у почетку наше ере пренесене из Африке у Италију, али су се појавиле на трпезама тек око 1500 године, отприлике кад и плави патлиџан, који је у Средњем веку донесен из Индије. Постојбина спанања је Персија, а артишоке обале Средоземља.

Открићем Америке "Стари свет" се није толико обогатио новим животињама, колико биљем. Две Америке су постале богат извор нових врста биљне хране. Године 1565, ирски поморан Хокинс први је пренео у Европу неке сивкасте, корвасте кртоле. Пошто је у то време у Ирској владала глад, Хокинс је мислио да ће кртолама можда моћи да ублажи nestaшину хране. Али Ирци то ново јело нису прихватили. Међутим, Шпанци, Французи, Швајцарци и Италијани, пренели су ту кртолу у своје земље и обилато је користили. То је био кромпир.

Слично се догодило и са парадајзом који су као храну почели да употребљавају прво Шпањоци и Португалци. Он је тада добио име „помидоро“ — „слатка јабука“ — које му је и до данас остало. У Паризу је, међутим, све до краја владавине Луја XVI парадајз служио само као украс. Тек после Француске револуције, последњих година осамнаестог века, парадајз су почели да једу и Французи.

Као што су се у прво време бојали да једу парадајз и кромпир, Европљани су зазирали и од пасуља, чија је постојбина Перу. Бојан од пасуља била је донекле оправдана, јер постоје неке врсте ове биљке које су отровне и шкољиве. Да би добио "право грађанства" у Италији, у корист пасуља је "агитовао" и папа Климент VI. Занимљиво је да је први пасуљ донесен у Француску са осталим свадбеним даровима Катарине Медичи, будуће француске краљице.

Кукуруз, маниока, цимет, ананас, дуван и много другога растине такође је стигло у Европу из Америке. Поморци који су из Новог света пренели у Европу многе дотад непознате корисне биљке, научили су од америчких домородаца и како се оне гаје.

АНТОЛОГИЈА ИСТИНИТИХ ЧУДА

„МАГИЧНО ОКО“ ПРЕ 2290 ГОДИНА
Још пре 2290 година Кинези су имали „магично око“ за проналажење скривеног оружја. То су у-

ствари била „месечева врата“ на двору цара О-Фаига која су била саграђена 348 године пре наше ере. Врата су била начињена од магнетске руде гвожђа и кроз њих није могао да прође нико ко је са собом носио метално оружје а да се не буде одмах откривен.

„ШПАНСКА КРАЉИЦА НЕМА НОГЕ“

Кад је Маргарета Аустриска, пошто се 1599 године удала за шпанског краља Филипа III, први пут дошла у Шпанију, прошла је на своје путу за Мадрид кроз један град који је био познат по изради свилених чарапа. Да би новој краљици изражали своју оданост, чланови општинске управе донели су јој на поклон један пар веома лепо израђених свилених чарапа. Шпански великодостојници, који

су били у њеној пратњи, сматрали су да је поклањање чарапа једној жени увредљиво. Они су одбили овај поклон и изјавили „да шпанска краљица нема ноге“.

ПРИСТУПНА АКАДЕМСКА БЕСЕДА ПЈЕРА ЛОТИЈА

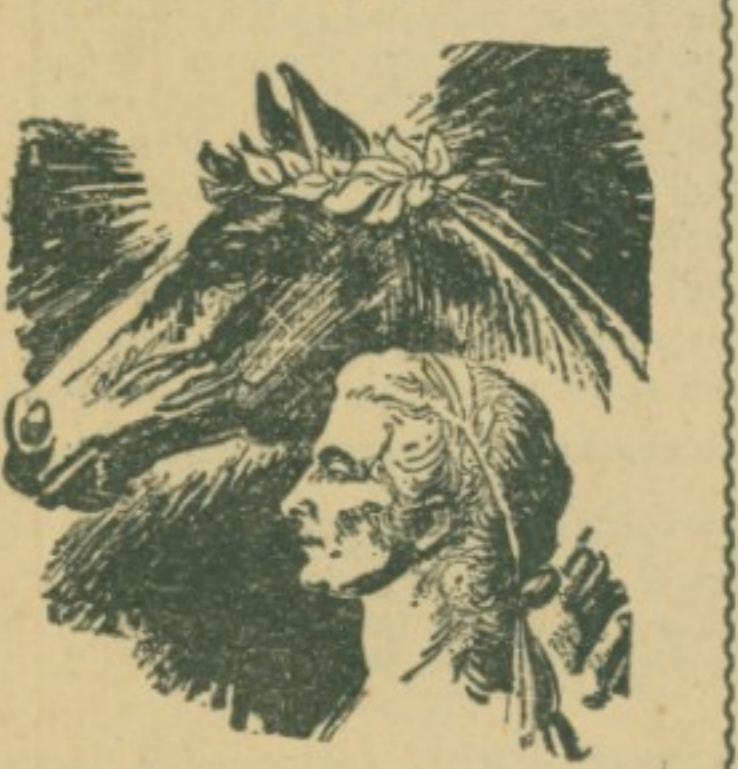
Када је француски писац Пјер Лоти 1892 године био изабран за члана Француске академије, он је, на огромно запрепашћење осталих чланова, у својој приступној беседи између осталог рекао: „Због лењости духа и неког необјашњеног страха да почнем да читам ја никада ништа нисам прочитао“.

ЧУВЕНИ СОПРАН — МУШКАРАЦ

Карло Брочи Фаринели (1705 до 1782) родом из Напуља, био је у своје време један од најбољих сопрана. Још као дете певао је у лечјем хору, а касније је приређи-

ЦАРСКЕ ПОЧАСТИ ЈЕДНОМ КОЊУ

Римски цар Калигула (12—14), доделио је своје омиљеном коњу Инцитатусу титулу консула и сулудара. Коњу су указиване све

царске почести. Имао је јасла од слонове кости и златну посуду из које је пио вино.

СПОМЕНИК „ЛАВИЦИ БЕЗ ЈЕЗИКА“

Атљанка Леона одгрзала је сама врх свога језика да би се обезбедила да неће одати заверу коју су склопили Хармодијус и Аристидингтон против тиранина Хишарха, Пизистратова сина. У њену част Атљанци су касније подигли велики споменик који је претстављао лавицу без језика.

ПИСМО НА ПОШТАНСКОЈ МАРКИ

Писмо које је био написано на посебним једне јапанске поштанске марке и спуштено у сандуче у Јокохами, било је уручено Роберту Риплију, иако је на њему, место адресе, стајало само: „Рипли, Северна Америка“.

вао концерте у свим великим градовима Европе. Његов глас је био звучан и јасан сопран, а једну ноту могао је да држи пуних шест минута.

Животији БИТА И БУТА

